

Runestenen fra Bregninge

Kopi af runestenen ved Bregninge Kirke

Formålet med at opstille en kopi af Bregningestenen ved Bregninge Kirke, var at give en flot og let forståelig markering af, at Lolland / Sydøstlolland, er et gammelt kulturområde med livskraftige traditioner.

Runestenen giver en markant og meget personlig melding. Den er kort som nutidens SMS'er. Men den rækker hen over en tidsmæssig afstand på 1000 år. "Åse gjorde disse kumler over Toke, sin og Toke Haklangssøns søn."

At opstille den ved Bregninge Kirke, hvor den har befundet sig i århundreder, indtil Christian d. 4. sendte bud efter den, understreger sammenhængen både med lokalitet og med fortiden.

Bregninge Kirke er selv et væsentligt kulturminde, som den står på sin bakke rødkalket og i sin oprindelige form uden tårn. Kirken er i romansk stil og anses at være opført før år 1200. Ved at opstille kopien af Bregningestenen på dens gamle plads ved kirken understøttes forståelsen af og opmærksomheden om områdets lange kulturtraditioner.

Baggrundshistorie

Tilbage i tiden mellem begyndelsen af 900-tallet og ca. 1020 (bestemt ud fra runernes udseende) boede der et stormandspar i Bregninge. Åse og hendes mand Toke Haklangssøn. De havde en søn, der også hed Toke. Han døde desværre før sin mor, som derefter rejste en mindesten over ham. På det tidspunkt var Åse måske enke. Stenen blev sandsynligvis rejst på eller ved sognets og Østlollands højeste punkt, nemlig den gravhøj, der stadig findes lige vest for Bregninge Kirke. Efter at kirken var bygget, ca. 200 år senere, har man på et tidspunkt flyttet stenen hen som en del af diget omkring kirken.

Christian d. 4.

Kong Christian d. 4. lod i 1627 på foranledning af oldforskeren Ole Worm de danske præster indsende oplysninger om oldtidsmindesmærker rundt i landet. På grundlag af disse oplysninger foretoges senere en række besigtigelsesrejser og i 1652 foretog man en udvælgelse af en række runesten, der skulle sendes til København, bl.a. for at sikre dem mod ødelæggelse. Fra Lolland skulle 4 sten fjernes. De 2 af dem står stadig hvor de stod i 1652, mens stenen fra Tirsted (vest for Rødby) og den fra Bregninge/Grønnegade blev transporteret til Nysted.

Der blev de imidlertid af ukendte årsager stående i 147 år. Tirsted-stenen stod sandsynligvis i krydset Havnegade-Fiskergade, mens Bregninge-stenen lå på havnepladsen med tekstsiden opad.

Det er bemærkelsesværdigt at Tirsted-stenen blev fragtet den lange vej over land til Nysted i stedet for til Rødby eller Nakskov.

I 1765 foretoges en ny opklaringsrejse rundt i landet, igen med henblik på at opdage, beskrive og beskytte fortidsminderne. På Lolland foretoges inspektionen af Søren Abildgaard. Han genfandt Bregninge-stenen på havnepladsen. Den var imidlertid i de forløbne år blevet anvendt til diverse praktiske formål og var derfor så slidt, at Abildgaard først ikke kunne genkende den. Han beretter, at den bl.a. var blevet brugt til at banke tørfisk på.

Fremme ved endestationen

Stenene blev aftegnet og derefter dækket med jord for at beskytte dem mod yderligere slitage. Først i 1815 blev de sejlet til København og i 1817 opstillet ved Trinitatis kirke/Rundetårn, hvor det Oldnordiske Museum, som senere blev til Nationalmuseet, havde til huse. Efter 163 år var de to sten endelig nået frem til bestemmelsesstedet. 1867 blev begge stenene flyttet til den bygning, der senere blev til Nationalmuseet, og der står de i dag i runehallen.

Bregninge-runestenen

I 1627, da runestenen første gang blev tegnet og registreret, stod den som en del af kirkegårdsmuren nord for Bregninge kirke. Lokalbefolkningen i Bregninge kunne fortælle, at runestenen oprindeligt havde stået ved en høj i nærheden af kirken, sandsynligvis højen lige vest for kirken, der i dag er forsynet med et geodætisk målepunkt.

Stenen er ca. 1,63 meter høj og 1,75 meter bred forneden. Stenarten er en grovkornet, grå granit. Den er rejst i mellem 900 og 1020 og

vurderes at være udhugget af den samme person, der lavede Tågerupstenen, der i dag findes indmuret i Tågerup Kirkes våbenhus syd for Holeby.

Indskriften:

**Åsa gærð kumbl Þsi æft
Tōka, sun sinn, ok Tōka
Haklangs sonaR**

Åse gjorde disse kuml* efter
Toke, hendes og Toke
Haklangs søn

*Betydningen af ordet "kuml" er ikke entydig, men det er sandsynligt, at det ikke betyder selve runerne, men snarere stenen og/eller det samlede anlæg omkring den, selv om ordet optræder i flertal.

Bregningestenen set fra siden. Den flade facon er sandsynligvis opstået alene ved isens slibning i løbet af istiden og ved valg af stenen til kopien, her vi prioriteret at finde en sten med den samme struktur, 2 parallelle flader.

Billede 1

Billede 1 - Den originale sten i Nationalmuseets runehal.

Det ses at den centrale del er ret slidt, men af nedenstående skråfoto - **billede 2** - kan man dog tydeligt dechiffrere teksten.

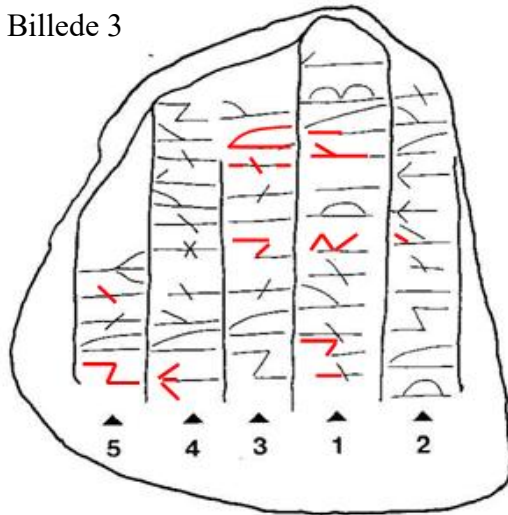
Der er teorier om at stenene oprindeligt var kraftigt bemalet, men vi har foretrukket at følge Nationalmuseets praksis og nøjes med at tydeliggøre de svage tegn og opmale teksten med rødt som set her.

Billede 2

På gulvflisen ses en skematisk gengivelse af teksten.

Billede 3

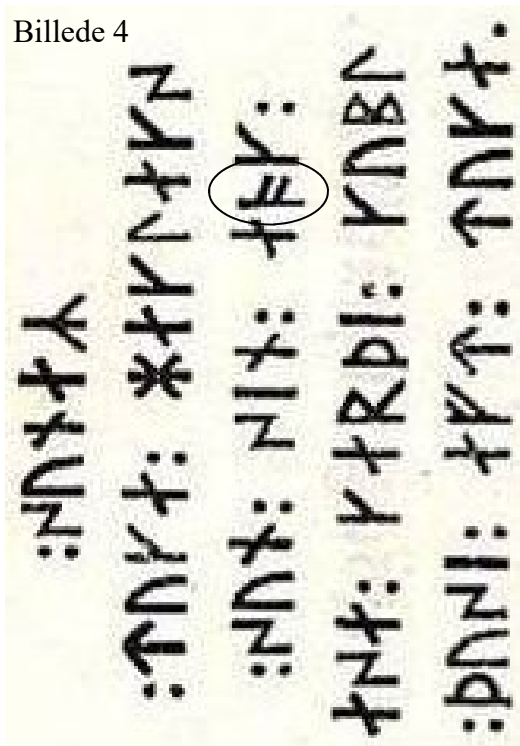

Billede 3

er en aftegning af runerne, som dog ikke stemmer med skråfotoet billede 2. Vi har med rødt tilføjet de manglende streger, som godt kan erkendes på billede 2.

Tallene forneden viser i hvilken rækkefølge runerne skal læses, fra neden og op.

Billede 4

Billede 4

er en gengivelse af indskriften fra bogen: **F.R. Friis "Laaland og Falster, topografisk beskrevne"** bind 2 anden del, 1872 s. 110-112.

Den indrammede rune stemmer dog ikke med billede 2 og 3.

Bemærk at de følgende tekster indeholder spekulationer, der står for forfatterens regning og ikke nødvendigvis er sande.

Overvejelser om stenens oprindelse.

I Rolf Krakes Saga optræder en Haklangr som skulle være en af Rolfs 12 bersærker. Hvornår Rolf og denne Haklangr i givet fald levede, og om de overhovedet var ægte personer, står hen i det uvisse.

I den norske Wikipedia fandtes i 2017 følgende opslag, som siden er omskrevet:

Tore Haklang

Tore Haklang (død: [872](#)) var sønn av kongen [Kjotve den rike](#). Han kjempet sammen med faren under [slaget i Hafrsfjord](#). Tore falt i slaget.

I [Harald Hårfagres saga](#) i [Heimskringla](#) skriver Snorre Sturlasson:

Der lå alt kong Harald med sin hær; det ble straks et stort slag; kampen var både hard og lang, men enden ble at kong Harald vant seier, og kong Eirik og kong Sulke og Sote jarl, bror hans, falt. Tore Haklang hadde lagt sitt skip mot kong Haralds, og Tore var en stor berserk; der ble det en skarp og hard strid før Tore Haklang falt; da var hele skipet hans ryddet. Da flyktet kong Kjotve også, opp på en holme, der det var lett og verge seg. Siden flyktet hele hæren deres, noen om bord i skipene, men noen løp opp på land og tok landevegen sør over Jæren.

Tore Haklang er sannsynligvis identisk med Olav Kvite, den norske kongen i Dublin som i 871 reiste hjem til Norge for å hjelpe sin far Gudrød (Gudrød vil så være identisk med personen Kjotve) I de Irske Ullster annalene står det: i dette år (871) gikk Amlaib (Olav) fra Erin til Lochlann (Norge) for å føre krig mot lochlannaig (nordmennene) og hjelpe sin far Godfrid (Gudrød), for lochlannaig hadde begynt krig mot Godfrid og denne var kommet for å be sin sønn om hjelp.

I det omtalte slag i Hafrsfjord skulle kong Harald Hårfager angiveligt have vundet kontrol over store dele af Norge, og han fortsatte som konge frem til sin død 931/32.

Hvis den Toke Haklangsøn, der omtales på stenen, virkelig er søn af Tore Haklang, vil det sige, at han var af høvdingeæt eller måske af kongeæt. Desuden må han være født senest 873, og hans søn, den Toke (II), som stenen er rejst over, er så antagelig født omkring 900 og måske død som 20-årig i 920?

For di Åse står som stenens ophavskvinde, må man tro, at Toke Haklangsøn på det tidspunkt er død, og når hendes søn var værdig til at optræde på en mindesten, må man antage, at også Toke (II) er død i kamp, i Norge eller Irland eller et helt andet sted, under forsøget på at genskabe slægtens anseelse.

I følge disse spekulationer, står vi altså med folk, der har spillet en rolle i Norges, Danmarks og Irlands historie, og som af en eller anden grund er endt i Bregninge.

Østersøen som rigdommens hav

Lolland og Falster ligger på en rute mellem Slesvig og de østlige kyster i Sverige, Baltikum og Venden, og kunne nok danne basis for en slægt med rigdom, magt og indflydelse. Både Gotland og Bornholm var tilsyneladende steder af betydning. Det var vist også almindeligt, at stormænd til forskellige tider satte sig på diverse støttepunkter rundt om Østersøen, Nordsøen og Det irske Hav. Så det er meget muligt, at mange af deres ledsagere sidenhen er blevet hængende i området med gedigne ejendomme.

Troværdige kilder til ejendomsforholdene på egnen optræder først fra omkring 14-1500-tallet. I Traps Danmarksbeskrivelse fra 1950-erne findes for alle de lokale sogne oplysninger om "adelige sædegårde", som er genstand for arv og handel. Der var således også en i Bregninge.

- ◆ 1462 omtales væbneren Jordan Holst i Bregninge.
- ◆ Samme år nævnes Niels Jepsen af Bregninge (muligvis en søn af herredsfoged i Musse herred Jep Kaare), som med sin moder fru Grete var arving efter fru »Grete Reberss« (vist Margrethe, Erik Evertsens datter, gift med Henrik Reberg), »som brændt var«.
- ◆ Senere må gården være kommet til ovennævnte Jep Kaares datter Karine Jepsdatter Kaare, der ægtede Hans Brand, som 1486 og 1496 boede i Bregninge.
- ◆ 1511 nævnes Henning Brand i Bregninge, som vist er identisk med den person af samme navn, der omtales 1519 i Skovlænge og førte adeligt våben.
- ◆ 1616 nævnes Runegaard i Bregninge.

Man ved faktisk ikke hvilken placering den/de omtalte gård(e) havde, men det i sig selv interessant, at der var en Runegård.

Sammenfatning

Der er rigtignok 4-500 år mellem Åse og Tokerne og så disse begivenheder i 1400-tallet, ligesom der er over 500 år fra 1500 til i dag. Snorri Sturlusons historier er nedskrevet omkring 1200, så alle de sammenhænge, der er nævnt her, er ren spekulation og uden nogen beviser, men for sjov ....

1. vi har en kong Kjøtve den Rike (alias Gudrød) i Vest-Agder (de sydvestligste fylker) i Norge
2. hans søn Tore Haklang (alias Olav Kvite, konge i Dublin, alias Amlaib)
3. hans søn Toke (I) Haklangsøn, der ender som godsejer/viking i Bregninge gift med Åse
4. og deres søn Toke (II), der bliver hædret med en runesten efter sin død ca. 920
5. en herregård, der føres videre op i 14-1500-tallet,
6. hvorefter den bliver degraderet til en nu ukendt fæstegård

Snoldelevstenen

Findes også på Nationalmuseet og blev i 2015 kopieret til opstilling i "Sagnlandet Lejre", hvilket var medvirkende inspiration for NOF til at søge fremstillet en kopi af Bregningestenen. Stenen indeholder ristninger fra flere perioder og kopien er farvelagt med nogen vildskab

I 2015 fandt man en grav fra vikingetiden i Enghøj nord for Randers. Her lå begravet en kvinde af høj status med smykker der stammer fra De britiske Øer, men kvinden selv var født i Norge. Det fandt man ud af ved at analysere radioaktive stoffer i hendes tænder.

Altså en rig norsk kvinde med relationer til Britannien, men højt agtet i Randers.

Måske finder vi en dag på samme måde Åses grav i Bregninge.

Bregninge Kirke og Bregninge-stenen

Tak til

- ◆ Menighedsrådet for Kettinge-Bregninge Sogn
- ◆ Langelands og Lolland-Falsters Brandsocietets Fond
- ◆ Thorkild Høeghs Mindefond
- ◆ NOF (Nysted og omegns Fællesråd)
- ◆ Guldborgsund Kommune

der har gjort det muligt at fremstille og opsætte en kopi af Bregningestenen.

Teksten er skrevet af Erik Damskier i maj 2017 og senest redigeret 20. september 2018

